

Methodisch werken aan actief burgerschap

PLATFORM31
kennis van stad en regio

kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Colofon

Auteur: Joke Meindersma

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & Illusie

Fotografie: Thomas Schlijper

Downloaden: www.movisie.nl/publicaties

Deze brochure is gebaseerd op het essay 'Help mij het zelf te doen. Een pleidooi voor methodisch werken aan actief burgerschap', van Radboud Engbersen (Platform31) en Peter Rensen (Movisie). Een verkorte versie van dit essay is als artikel verschenen op www.socialevraagstukken.nl

Movisie, juli 2015

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door financiering van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Voor wie is deze brochure?

Deze brochure is geschreven voor uitvoerende professionals en bestuurders van organisaties die zich bezig houden met het stimuleren en ondersteunen van actief burgerschap, en voor beleidsmedewerkers van gemeenten. Uiteraard kunnen ook actieve burgers gebruik maken van methoden om hun doel te bereiken.

Methodisch werken aan actief burgerschap

Bij actief burgerschap ligt het initiatief bij burgers en bepalen burgers zelf hoe en waarvoor zij zich willen inzetten. Wat betekent dit voor het handelen van professionals? Is het mogelijk om op maat actief burgerschap te stimuleren en te ondersteunen zonder steeds opnieuw het wiel te hoeven uitvinden? In deze brochure wordt uitgelegd hoe methodisch werken aan actief burgerschap in de praktijk mogelijk is en welke methoden hiervoor geschikt zijn.

Actief burgerschap staat meer dan ooit in de belangstelling. Aan de ene kant zeggen gemeenten: leun minder op de overheid en zorg meer voor elkaar en voor uw woonomgeving. Aan de andere kant is er al langer een beweging in de samenleving gaande, waarin mensen op allerlei terreinen in actie komen: zelf kinderopvang en energie regelen, zelf het openbaar groen in de buurt beheren, zelf hulp regelen en voor elkaar zorgen.

Rol van professionals

Soms doen burgers dit helemaal uit zichzelf en zonder ondersteuning van sociale professionals. Maar meestal is er direct of indirect wel een professional bij betrokken. Bijvoorbeeld door het stimuleren en ondersteunen van burgerinitiatieven in een buurt, waardoor burgers net dat laatste zetje krijgen om actief te worden en te blijven. Of in een meer actieve rol als samenwerkingspartner.

Uit onderzoek naar burgerinitiatieven blijkt telkens weer dat de houding en ondersteuning van overheid en professionele instanties een belangrijke rol speelt bij het wel of niet slagen van een initiatief. Een belangrijk kenmerk van actief burgerschap is dat het initiatief bij burgers zelf ligt, en blijft liggen. Professionals voeren niet langer alles zelf uit, maar laten ook niet los. Ze bieden ondersteuning waardoor de burger zoveel mogelijk op eigen kracht verder kan. Ze helpen burgers het zelf te doen.

Methodisch werken bij actief burgerschap

Dit vraagt om een andere manier van werken. Het resultaat, dus hoe en waarvoor iemand zich wil inzetten, ligt van te voren niet vast. Is het dan nog wel mogelijk om methodisch en doelgericht te werken? Ja, dat kan zeker!

Bij de term *methodisch werken* denken mensen snel aan dichtgetimmerde protocollen waar niet van afgeweken mag worden. Dit klopt niet. Methoden op het gebied van participatie en activering bestaan bijna altijd uit algemene werkprincipes en globale stappen. Het is aan de professional om de uitvoering van de methode (tot op zekere hoogte) aan te passen aan de situatie en om in te schatten of deze methode wel de gewenste resultaten op zal leveren. Hiervoor is ervaring en professionele kennis nodig, maar ook intuïtie en improvisatietalent. Ook kan de professional gebruik maken van kennis over wat wel en niet werkt bij de toepassing van methoden.

Kennis over wat werkt

Deze kennis over wat wel en niet werkt bij actief burgerschap staat onder meer in de databank [Effectieve sociale interventies](#) en de kennisbank [Wat werkt in de wijk](#). In deze databanken staan beproefde methoden die zich in de praktijk hebben bewezen. Van elke methode is een uitgebreide beschrijving beschikbaar, waarin de werkzame elementen en de ervaringen van professionals én gebruikers in de praktijk staan. Daarnaast zijn er twee verkenningen gepubliceerd, waarin alle relevante methoden op het gebied van actief burgerschap staan beschreven. Deze methoden staan (nog) niet allemaal in een databank.

Wij hebben voor u een handig overzicht gemaakt van methoden die aan de volgende criteria voldoen:

- * De methode gaat uit van eigen initiatief, eigen competenties en verantwoordelijkheidsgevoel van burgers.
- * Is erop gericht het initiatief en de uitvoering zoveel mogelijk bij de burger te laten.
- * De burger bepaalt de doelen.
- * Professionals zijn hooguit betrokken voor het ondersteunen, uitnodigen, faciliteren of leggen van contacten.
- * Is gericht op bevordering van het algemeen belang of heeft een meerwaarde voor de gemeenschap.

In de databanken staan veel methoden waarbij burgers als vrijwilliger betrokken zijn. Deze methoden gaan dus wel over actieve burgers, maar niet per se over actief burgerschap en staan dus niet in dit overzicht.

Het ACTIE-model

De gevonden methoden hebben we ingedeeld door middel van het ACTIE-model. Dit model is een praktisch instrument waarmee sociaal werkers hun professionele rol ten opzichte van actieve burgers kunnen bepalen. Het ACTIE-model bestaat uit vijf elementen: Animo, Contact, Toerusting, Inbedding en Empathie. Aan de hand van vijf vragen kan de professional beslissen over de wijze waarop hij de initiatiefnemers verder kan helpen.

Animo	kan ik aansluiten bij de motieven van de initiatiefnemers of moet ik bijsturen?	
Contact	kan ik gebruik maken van bestaande netwerken of kan ik de verbinding tussen bewoners, organisaties in de buurt en instanties versterken?	
Toerusting	mag ik uitgaan van eigen kracht of moet ik vaardigheden en ondersteuning aanreiken?	
Inbedding	moet ik uitgaan van logica van burgers of van de logica van organisaties?	
Empathie	toon ik als professional betrokkenheid of dienstbaarheid?	

Deze vijf elementen komen voort uit thema's waarvan bekend is dat ze belangrijk zijn om actief burgerschap te laten slagen. Het beantwoorden van de vragen is een goede methodische stap. Op de volgende pagina's hebben wij bij elk element de do's en dont's en de methoden voor u op een rij gezet. Maak gebruik van de kennis en ervaring van andere professionals en bekijk de methoden!

ACTIE	Doen of laten	Methoden
Animo	<ul style="list-style-type: none"> • Sluit zoveel mogelijk aan bij de eigen motivatie van initiatiefnemers. • Zorg voor een eenvoudige regelgeving rondom verantwoording: voorkom bureaucratische rompslomp. • Geef vooraf helderheid bij het stellen van eigen (politieke) prioriteiten en kaders. • Als steun is toegezegd, blijf een initiatief dan ook steunen. • Accepteer dat burgers een eigen invulling geven aan initiatieven. 	<p>Databanken</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 ABCD: wijkaanpak voor sociaal-economisch zwakke wijken, waarbij capaciteiten van bewoners worden benut. 👉 Kan wél: leefbaarheid vergroten in aandachtswijken door middel van bewonersinitiatieven. 👉 Kulturhuske: bewoners bepalen zelf activiteiten in een huiskamer en podium in de wijk. 👉 Moedercentra (en vadercentra): kwetsbare bewoners in aandachtswijken zetten hun kwaliteiten in en leren vaardigheden om structureel deel te nemen aan de samenleving. 👉 Eigen Wijze Buurten (junior): bewoners vormen zelf teams die activiteiten in de buurt organiseren, om zo onderling begrip te versterken. Voor jongeren is er een junior versie. 👉 Maatschappelijke opvang in zelfbeheer: bewoners dragen zelf verantwoordelijkheid en hebben meer zeggenschap dan in reguliere opvang. 👉 Gay Straight Alliances: teams van LHBT- en niet-LHBT-leerlingen maken samen op hun school seksuele- en genderdiversiteit zichtbaar en bespreekbaar. 👉 WhoZnext: jongeren bepalen in teamverband hoe zij een actieve rol binnen sportorganisaties willen spelen. 👉 Vouchersysteem: bewoners krijgen de regie over hun eigen leefomgeving. <p>Verkenningen</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 Deventer Wijkaanpak: bewoners nemen zelf initiatief om hun wijk te verbeteren 👉 Mensen Maken de Stad: methodiek die leidt tot versterking van sociale cohesie in straten, onder andere door middel van het maken van straatafspraken. 👉 Mobieltje voor je mening: jongeren krijgen gratis mobieltje op voorwaarde dat ze één keer per week reageren op een vraag van de gemeente. Plaatselijke jeugd raakt zo betrokken bij kwesties die in het dorp spelen. 👉 PlattelandsParlement: direct gesprek van bewoners met bestuurders. Geeft vorm aan kennis- en ideeënuitswisseling tussen overheid en burgers.

ACTIE	Doen of laten	Methoden
Contact	<ul style="list-style-type: none"> • Organiseer bijeenkomsten waar initiatiefnemers elkaar kunnen vinden en die kunnen dienen als broedplaats voor nieuwe initiatieven. • Organiseer ook bijeenkomsten waarin initiatiefnemers contacten kunnen leggen met relevante instanties om externe steun te krijgen. • Zorg voor vaste contactpersonen vanuit uw organisatie. 	<p>Databanken</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 Maatschappelijke beursvloer: brengt vraag en aanbod van vrijwilligerswerk bij elkaar. 👉 Studenten wonen in aandachtswijken: in ruil voor een incentive (bijvoorbeeld huurkorting) verrichten studenten activiteiten in de wijk die bijdragen aan de leefbaarheid. 👉 TijdvoorElkaar: bewoners met elkaar in contact brengen door concreet iets voor elkaar te betekenen. 👉 Present: brengt groepen mensen die zich incidenteel willen inzetten in contact met mensen die hulp nodig hebben. 👉 Woonatelier: methode om vooral allochtone groepen te betrekken in discussies en besluiten rondom wijkverbetering. 👉 Eigen Kracht-conferentie: burgers houden zeggenschap en regie over hun leven door plannen te bedenken voor problemen en deze met eigen netwerk op te lossen. 👉 ABCD: wijkaanpak voor sociaal-economisch zwakke wijken, waarbij capaciteiten van bewoners worden benut. <p>Verkenningen</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 TWEXX methode: samenbrengen van bewoners, instellingen en bedrijven in beursconcept, waarbij plannen ter verbetering van de wijk kunnen worden ingediend.

ACTIE	Doen of laten	Methoden
Toerusting	<ul style="list-style-type: none"> • Zorg waar nodig naast financiële ondersteuning ook voor mogelijkheden voor materiële en/of personele ondersteuning. • Ondersteun initiatieven bij het realiseren van structurele bekostiging en faciliteiten. • Maak afspraken over cursussen voor initiatiefnemers en regel toegang tot expertise/ advies door professionals. • Laat procedure, planning van vergaderingen en beschikbaarheid ondersteuners optimaal aansluiten op beschikbaarheid van burgers. 	<p>Databanken</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 Bewonersbudgetten: met bewonersbudgetten komt een deel van het budget en de verantwoordelijkheid voor de fysieke en sociale kwaliteit van de woonomgeving bij bewoners terecht. 👉 Kan wél: leefbaarheid vergroten in aandachtswijken door middel van bewonersinitiatieven. 👉 Vouchersysteem: bewoners krijgen de regie over hun eigen leefomgeving. 👉 TijdvoorElkaar: bewoners met elkaar in contact brengen door concreet iets voor elkaar te betekenen. 👉 Vijf Sterren Dorpen: dorpsbewoners gaan in vijf stappen op zoek naar echte levensaders van een dorp, om zo woon- en leefplezier te versterken. <p>Verkenningen</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 De Smederijen: werkwijze die bewoners ruimte geeft om zelf plannen te smeden en te realiseren voor meer leefbaarheid in de buurt. 👉 Dorpsonderzoek: op basis van een dorpsonderzoek kunnen bewoners acties ondernemen. 👉 Erkende Overleg Partners: betrekken van burgers bij de inrichting van openbare ruimte. EOP's geven de gemeente advies over beleid, beheer of verbeterpunten. 👉 Het Ondernemende Dorp: verbeteren van de leefbaarheid door gebruik te maken van kennis en ervaring van oudere dorpsbewoners. 👉 KeetKeur: jongeren worden opgeleid tot keurmeesters van keten en gaan in gesprek met de gemeente en andere organisaties. 👉 Kern met Pit: deze wedstrijd daagt bewonersgroepen uit om initiatieven te ontwikkelen. Winnaar krijgt eretitel 'Kern met Pit' en € 1.000 als blijk van waardering. 👉 Lusten en Lasten: bewoners krijgen geld (lusten) en voeren projecten (lasten) uit om leefbaarheid in hun buurt te verbeteren. 👉 Maatschappelijke Activeringscentra (MAC): mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt duurzaam activeren en re-integreren en de dienstverlening in wijken en buurten te verbeteren.

ACTIE	Doen of laten	Methoden
Inbedding	<ul style="list-style-type: none"> • Draag zorg voor voldoende 'werkruimte' voor de ondersteuners en wees aanspreekbaar als zich knelpunten voordoen. • Formuleer niet te snel ondersteuningsbeleid, hanteer pragmatische knelpuntenbenadering. • Maak heldere afspraken over rol van college van Burgemeester en Wethouders en de gemeenteraad bij burgerinitiatieven (zeker bij coproductie). • Maak afspraken met andere relevante organisaties over inspelen op burgerinitiatieven. • Wees duidelijk over regelgeving die beperkingen oplevert voor bewonersinitiatieven. 	<p>Databanken</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 Buurt bestuurt: bewoners geven sturing aan de inzet van de politie, zodat het veiligheidsgevoel toeneemt. 👉 Dorpsagenda met dorpswaardering: methode voor verbeteren van de leefbaarheid in landelijke gebieden. 👉 Vijf Sterren Dorpen: dorpsbewoners gaan in vijf stappen op zoek naar echte levensaders van een dorp, om zo woon- en leefplezier te versterken. <p>Verkenningen</p> <ul style="list-style-type: none"> 👉 De Smederijen: werkwijze die bewoners ruimte geeft om zelf plannen te smeden en te realiseren voor meer leefbaarheid in de buurt en de wijk. 👉 Erkende Overleg Partners: betrekken van burgers bij de inrichting van openbare ruimte. EOP's geven de gemeente advies over beleid, beheer of verbeterpunten. 👉 Dialogomethode: methode om zowel de onderlinge betrokkenheid tussen buurtbewoners als de relaties tussen bewoners, wijkprofessionals en de gemeente te versterken. 👉 Integraal Dorpsontwikkelingsplan (IDOP): een toekomstplan van een dorp zelf, opgesteld door een projectgroep van bewoners, gemeente en instellingen. 👉 Burgers aan het stuur: zorgt voor een gezamenlijke aanpak van burgerparticipatie waarmee de leefbaarheid en sociale cohesie in de buurt vergroot kan worden. 👉 PALED-methode (Plan van Actuele Leefbaarheidsdoelen): brengt huidige en het gewenste leefbaarheidsniveau van een dorp in beeld. Tegelijkertijd oefenen betrokkenen om op een nieuwe manier met elkaar om te gaan. 👉 Dorpsspiegel: methode waarmee de leefbaarheid van dorpen in kaart wordt gebracht aan de hand van cijfermateriaal, woord en beeld. 👉 LENS-methode: toekomstanalyse van een dorp, die aansluit bij de potenties en capaciteiten van bewoners. Het resultaat van de LENS-methode kan een opmaat zijn naar een dorpsontwikkelingsplan.

ACTIE	Doen of laten	Methoden
Empathie	<ul style="list-style-type: none"> • Het management promoot het belang van de burgerinitiatieven binnen alle geledingen van de organisatie. • De organisatie bevordert informele contacten met initiatiefnemers en ondersteuners. • De bevoegdheden van medewerkers bieden voldoende ruimte om in te kunnen spelen op initiatieven. • Ondersteunende professionals kunnen rekenen op back-up van hun organisatie. 	<p>Databanken</p> <p>👉 Bewoners aan zet: bewoners weten zelf heel goed wat er beter kan in hun buurt en kunnen zelf oplossingen bieden: co-creatie. De moderne ambtenaar ondersteunt dat, met heldere kaders, in overzichtelijke trajecten.</p>

Meer informatie

[Databank Effectieve sociale interventies](#)

[Kennisbank Wat werkt in de wijk](#)

[Het ACTIE-model](#)

[Verkenning Actief burgerschap](#)

[Verkenning Plattelandsontwikkeling: overzicht van methoden voor versterking van actief burgerschap.](#)

Begrippenkader

Actief burgerschap

Het door burgers zelf verantwoordelijkheid nemen voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken in de eigen omgeving, door zelf initiatieven te organiseren.

Methodisch werken

Systematische manier van handelen om een bepaald doel te bereiken.

Evidence based werken

Manier van werken waarbij wetenschappelijke kennis, de eigen professionele expertise en de voorkeuren van de cliënt worden gecombineerd.

Verkenningen

Movisie heeft voor diverse thema's in kaart gebracht welke methoden er in de praktijk worden toegepast op een specifiek thema. Op het gebied van actief burgerschap zijn er twee verkenningen gemaakt: één algemene en één over plattelandsontwikkeling.

[methodisch werken](#)

[het ACTIE-model](#)

[methoden](#)

[meer informatie](#)